

POPLAVE DECEMBRA 1990 OB NOTRANJSKI REKI

Andrej Kranjc* Andrej Mihevc**

UDK 556.166 (497.12) »1990«

Zaradi raznih regulacijskih del, predvsem z zgraditvijo zadrževalnikov na Molji in Klivniku, so poplave precej omiljene, ne pa odpravljene. Zadnji večji poplavi sta bili l. 1984 in 1987, ko je voda zalila precej hiš, industrijskih obratov, cest in okoli 1500 ha kmetijskih zemljišč. Žal ne zadnji, saj je Reka spet močnejše poplavljala v začetku decembra 1990, in o tej poplavi govori pričujoči prispevek.

Reka Reka, imenovana tudi Notranjska ali brkinska Reka, teče po površju skoraj 52 km, od izvirov izpod Snežnika do Škocjanskih jam, kjer ponikne v podzemlje. Njena dolina je razmeroma ozka, na nekaj mestih (Bistriška kotlina, pod Ribnico) pa se znatneje razširi. Ker je velik del njenega porečja, tudi v povirju, na neprepustnem svetu, kjer ob močnejših nalivih voda hitro odteče v strugo, lahko tudi poplavlja.

V študiji o poplavnem svetu ob Notranjski Reki (1) je ugotovljeno, da Reka poplavlja tako rekoč vzdolž vsega toka. Njene poplave so praviloma sezonske, vezane na poznojesenski — zgodnjezimski padavinski višek. Visoka voda hitro nastopi, poplavi in tudi hitro odteče. V celoti je v dolini Reke poplavam podvrženih okoli 6,3 km² sveta.

Padavine, dinamika ter obseg povodnji

Količino padavin v gornjem delu porečja Reke merita padavinski postaji v Bistrici

in Zabičah. Letna količina padavin v Zabičah je 1872 mm, v Bistrici pa 1355 mm. Najbolj namočen mesec je november (275 mm, 174 mm), sledita oktober in december. Povprečna mesečna količina dežja je za Zabiče 156 mm, za Bistrice pa 112 mm.

Po podatkih, zbranih na teh dveh postajah, je bila prva tretjina decembra 1990 brez omembe vrednih padavin. Deževati je začelo šele 9. decembra, vendar je padlo manj kot 1 mm dežja. Močnejše padavine so se začele v nedeljo, 9. decembra, ko je v Bistrici padlo 3 mm, v Zabičah pa 8 mm dežja. V noči z 9. na 10. december so se padavine močno okrepile. Ta dan pa je padlo v Ilirski Bistrici 92 mm, v Zabičah pa 94 mm. Močno je deževalo predvsem v nočnih in dopoldanskih urah. V torek, 11. decembra, je bilo padavin precej manj, v Ilirski Bistrici le 6 mm, v Zabičah pa še 25 mm.

Potek same poplave lahko rekonstruiramo s pomočjo pričevanja prizadetih ter pričevanja in videoposnetkov članov občinskega štaba civilne zaščite.

Poplavo so najprej zaznali ljudje v hišah, ki stoje na mestu nekdanjega mlina, severozahodno od Zabič. Tokrat so zaznali vodo že okrog pol enih zjutraj. Voda je še

naraščala, tako da so ob 2.20 obvestili občinski štab civilne zaščite. Voda je okrog 4. ure upadla, okrog 6. ure zjutraj pa je ponovno narasla.

Poplavni val Reke in pritokov je hitro dosegel Ilirsko Bistrice. Ob 4.30 je poplava dosegla višek nad Ilirsko Bistrice ter ob Koseški cesti zalila spodnje prostore v nekaj hišah.

Obsežna poplavna ravnica v Bistriški dolini je poplavo nekoliko upočasnila. Pri mostu in vodomerni postaji pri Rečici je dosegla višek okrog 7.30, ko je segala skoraj do oboka mostu.

Že zgodaj je začelo poplavljeni tudi v dolini pod Ilirsko Bistrice. Najbolj izpostavljeni naselje je Topolc, kjer je voda zalila spodnje prostore hiš, ki so zgrajene pod cesto. Reka je na več mestih poplavlila tudi glavno cesto do Ribnice, pod Ribnico pa je zalilo cesto pri Ambrožičevem mlinu.

V spodnjem delu toka Reke se je voda razlila le na poplavno ravnico in ni povzročila posebne škode. V Škocjanskih jamah pa poplava ni bila več izrazita.

Poleg Reke so poplavljeni še pritoki. Med Trpcanami in Jablanico je poplavlil Boboviški potok. Okrog 2. ure je poplavlil dolino in zalil cesto Ilirska Bistrica—Rupa potok Levnica pri Dolenjskem potoku. Zlasti veliko škode so naredili pritoki iz strmih grap, ki so zasuli ceste z najrazličnejšim plavjem. Tako so prav ti pritoki naredili največ škode in najbolj ovirali promet v dolini pod Ilirsko Bistrice.

Reka poplavlja v največ primerih jeseni ali spomladi. Poplave so vezane na jesenski in spomladanski višek padavin ter pomladansko taljenje snega. Poletne poplave so izjemne, nastanejo ob hudih nalivih.

Primerjava visokih vod, skupne količine padavin v zadnjem tednu in padavin tik pred viškom poplave kažejo, da visoka voda nastopi vedno isti dan, kot so bile izrazito močne padavine. Ob najvišji poplavi 2. 9. 1965 je padlo v Bistrici v enem dnevu 176 mm dežja, močno pa je deževalo tudi prej. Po močnem deževju, ki napolni vse struge, lahko poplava nastopi že na dan, ko je padavin več kot 50 mm.

Poplava 10. decembra 1990 po svojem obsegu, trajanju ter škodi ni bila izjemna. Nastopila je kmalu po začetku močnega dežja in v obliki poplavnega vala zajela celo dolino.

Slika 1. Voda je dosegla nekaj hiš in gospodarskih poslopj v Topolcu. Nedaleč za hišo leži z jelševjem in vrbovjem obrasla struga Reke. (Foto: Tomo Šajin)

* Dr., Inštitut za raziskovanje krasi, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Titov trg 2, Postojna.

** Inštitut za raziskovanje krasi, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Titov trg 2, Postojna.

Slika 2. Poplavljen kmečko dvorišče v Topolcu. Voda je naraščala tako hitro, da nekaterih pri-delkov in strojev niso mogli pravočasno rešiti na višje mesto. (Foto: Tomo Šajn)

V gornjem delu doline se je poplava začela v prvih urah 10. decembra in je trajala do popoldneva. Poplavilo je nekaj hiš pod Zabičami, pri mostu za Kuteževo pa je manjkalo le 0,5 m do oboka. V poplavi novembra 1987 je segla voda čez most. Nasip, ki z zgornje strani obdaja Trpčane, je vas obranil pred vodo; dosegla je le nekaj hiš v vasi. Zalilo je tudi dvoje hiš v Mlakah.

V široki dolini ob Reki pred Bistrico je nastalo na poljih obsežno jezero, vendar se voda ni prelivala čez cesto Ilirska Bistrica—Rupa, tako kot ob poplavi novembra 1987. Mostovi in prepusti pri Kosezah in Rečici so še uspeli prevajati vo-

do, obrambni nasipi pa so tudi obvarovali industrijske objekte; tem je delala težava le meteorna voda, ki se je zbirala za nasipi.

Pri Bistrici se v Reko izliva pritok Mola. Na njem ter na pritoku Klivniku sta bila zgrajena dva jezova, za bogatenje nizkih voda ter za zadrževanje poplavnih valov. V nedeljo, 9. decembra, je bila gladina v jezu Mola 2,1 m pod prelivom. Ob začetku močnih padavin so začeli iz jezu spuščati vodo. Ob 2. uri, ko se je začela poplava v Podgori pri Zabičah, so jez zaprli, tako da je akumuliral poplavni val Mole. Voda v njem je do 17. ure narasla na 0,15 m pod prelivom. Takrat se je Reka že dovolj

znižala, da so lahko začeli jez prazniti. V akumulaciji Klivnik pa je bila ob začetku dežja gladina dovolj nizka, da praznjenje ni bilo potrebno.

Pod Ilirsko Bistrico je poplava prizadela vas Topolc, oziroma del vasi, ki je pod cesto. Nasip je obvaroval Bitnjo, niže ob reki pa ogroženih naselij ni, poplavilo je le nekaj mlinov, ki so pač zgrajeni tik ob vodi.

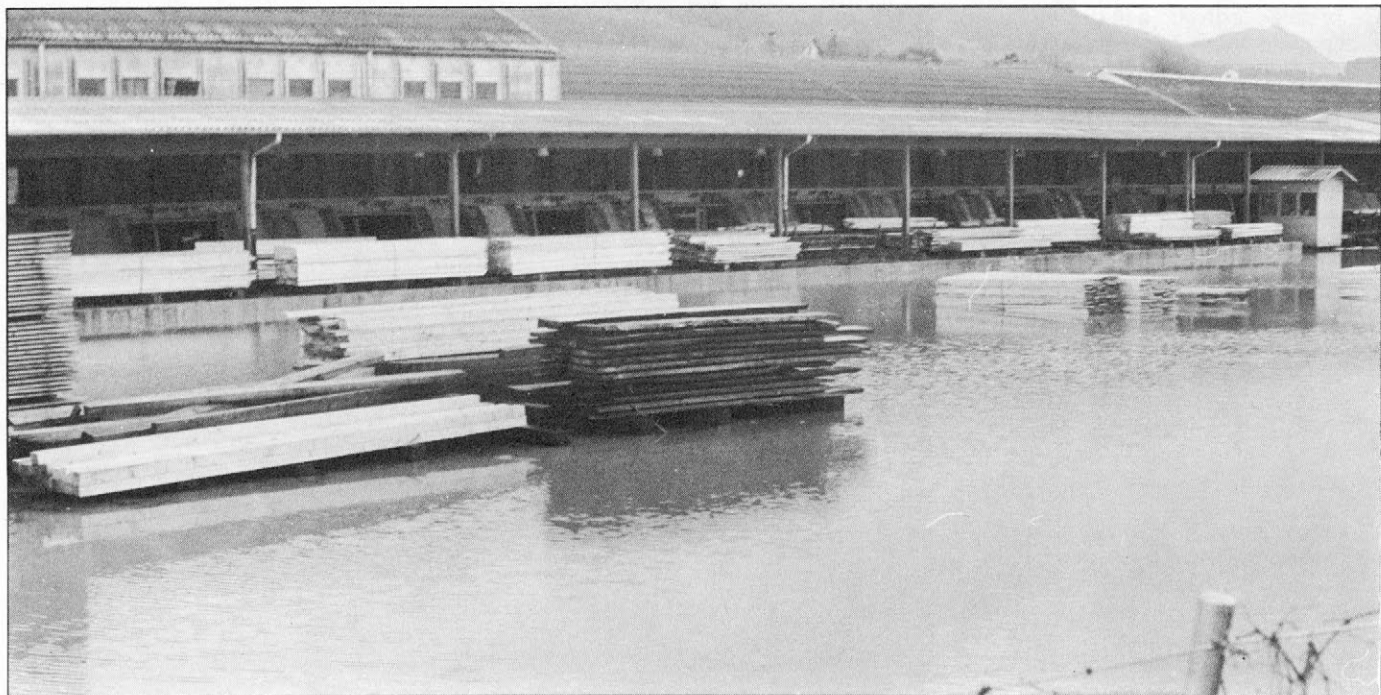
Obseg poplave so povečale tudi poplave ob pritokih. Zlasti neprijetne so bile poplave pritokov iz strmih grap, ki so predvsem po cestah in polji naplavliali prod, pesek in blato. Pri tem se je izkazalo, da potoki, na primer med Vrbovim in Jablanico, katerih struge so lepo vzdrževane, niso delali škode.

Škoda in ukrepi ob poplavi

Nastop poplave je bil nepričakovan. Po prvem obvestilu o prihajajočem poplavnem valu je bilo ukrepanje civilne zaščite usmerjeno predvsem v obveščanje potencialno ogroženih.

Voda je hitro naraščala, tako da so lahko ogroženi umaknili le najnujnejše stvari. Poplavni val je bil hiter verjetno zaradi spremljajočega močnega dežja ter hkratnega poplavljanja vseh pritokov; zlasti ti so povzročili zaprtje magistralne ter drugih cest, odstranjevanje naplavin pa je trajalo še po umiku poplave.

Kljub hitremu ukrepanju predvsem pa obveščanju štaba civilne zaščite je škoda, ki jo je povzročila poplava, precejšnja. Po časopisnem zapisu (Delo 17. 1. 1991) jo je komisija Sekretariata za notranje zadeve ocenila na

Slika 3. Žago tovarne Lesonit so obrambni nasipi rešili pred naraslo Reko, težave pa je povzročala deževnica, ki se je zbrala za nasipi. (Foto: Tomo Šajn)

Slika 4. Poplava 10. decembra 1990 ni bila izjemno visoka, pa je vseeno dosegla novogradnjo v Topolcu. (Foto: Tomo Šajn)

22.645.000,00 din. Polovica škode je nastala na cestah in poteh, ki so jih poškodovale ali zasule visoke vode. Škoda na strugah in melioracijah ob Reki znaša 6.300.000,00 din na poljih in posevkih pa 2.300.000,00 din. Obnova poškodovanih stanovanjskih hiš in gospodarskih poslopij bo stala 1.300.000,00 din. Poplave so prizadele tudi nekatera podjetja, tako je imel Lesonit za 745.000,00 din škode.

Tudi poplava decembra 1990 potrjuje, da so poplave ob Reki hudourniškega tipa. Zato je toliko pomembnejše, da bi se skušali pred njimi čim bolje zavarovati. Pri tem je pomembno poznavanje obsega poplav, njenega pojavljanja in poteka. Če bi to še bolje poznali in skušali primerjati podatke o padavinah in višini vode v Reki, bi nam morda uspelo napovedati možnost poplave do 6 ur pred začetkom. Če bi poleg tega ljudje in delovne organizacije natančni vedeli, kaj naj storijo, rešujejo in zavarujejo v primeru poplave, bi bila škoda še precej manjša.

Da bi bilo to mogoče, bi morali mehanizem poplav še bolje poznati. Eden izmed temeljev tega znanja je poznavanje sedanjih poplav. V tem primeru so organi civilne zaščite tisti, ki lahko največ vidijo na terenu in koristno bi bilo dodelati metodologijo, po kateri bi opazovali, beležili in poročali o poplavah. To je tudi ena od možnosti, da se sredstva, ki jih družba vlaga v opazovanje in raziskovanje naravnih pojavov, relativno hitro vrnejo družbi na račun manjše škode, ki jo povzročajo poplave.

1. Kranjc, A., A. Mihevc, 1988. Poplavni svet ob Notranjski Reki. Geografski zbornik, 28, Ljubljana, 195-218.
2. Rojšek, D., 1987. Fizičnogeografske značilnosti in naravne znamenitosti porečja Notranjske Reke. Varstvo narave, 13, Ljubljana, 5-24.

Andrej Kranj, Andrej Mihevc December Floods along Notranjska Rivers

Due to various regulation works, primarily the construction of barriers on the Molja and Klivnik rivers, the floods are considerably reduced though not yet completely suppressed. The last major floods occurred in 1984 and 1987 when a number of houses, industrial premises, roads, and about 1500 hectares of farmland was flooded. Unfortunately, these floods were not the last, since in December 1990 the Reka River again flooded severely, as described in the article.

Slika 5. Voda je zalila tudi nekaj avtomobilov. (Foto: Tomo Šajn)